

ORSZÁGOS FALUSI SZÍNJÁTSZÓ TALÁLKOZÓ ÉS KONFERENCIA ADÁCSRÓL – ELŐRENÉZVE, VISSZAPILLANTVA

Az alábbi írás alapját az összefoglalás, vitaindítás, vagy még inkább a gondolatébresztés szándékával adtam közre 1998. őszén, ekkor zajlott a második adácsi Országos Falusi Színjátszó Találkozó és Konferencia.

Az 1997-ben nagy sikerrel ismét újtárra indított falusi színjátszással foglalkozó találkozók – a Műhelytalálkozó és az adácsi Országos Találkozó és Konferencia – hiánypótló eseményként illeszkedtek a színjátékos programok közé, s szinte kézzel foghatóan érezhető volt hatásuk. Nem csak csoportok és vezetők találta egymásra, s indult gyümölcsöző kapcsolatuk, de hangot kaptak, fesztivál-sikerhez jutottak – és itt elsősorban Adácsra kell gondolnom – olyan csoportok, amelyeknek addig szinte egyáltalán nem volt országos visszhangjuk. És nem csupán a legjobbakra gondolok.

Az 1998. évi találkozó bizonyos mértékig magán viselte az amúgyis áldatlan kulturális állapotunkra jellemző jegyeket: a bizonytalanság – különösen pénzügyi téren – kicsit más helyzetet teremtett, mint 1997-ben, amikor előre tudtuk a rendelkezésre álló kereteket. (Igaz, szinte véletlenül.) Ennek a bizonytalanságnak köszönhető, hogy határon túli barátaink közül kevesebben jelentek meg 1998-ban, a meghívókat csak az utolsó időszakban mertük kiküldeni; úgynevezett szakmai érdeklődők is kevesebben voltak. Ennek objektív okai között kell felsorolni természetesen az őszi időszak zsúfoltságát, a nagyszámú program-kínálatot; esemény- és rendezvénytörődést.

Mindez cseppet sem befolyásolta a csapatok lelkes, szakmai értékelésre szomjazó részvételét, szép számban jelentkeztek, és volt, akit már nem lehetett fogadni – viszont sikertült átirányítani másik fesztiválra. A fent említett késedelmek nem befolyásolták a szakmailag komoly előkészületeket, és ismét – mint 1997-ben is tettük – elismeréssel kell szólnunk a vendéglátók figyelmességéről. Ennyit előljáróban.

Nézzük meg, milyen az Adácson tapasztalt kép alapján a falusi színjátszás helyzete 1997-ben, és ehhez képest milyen elmozdulásokat mutatott 1998 végén!

I. Kivonatoss emlékeztető az 1997-es Falusi Színjátszó Találkozó és Konferenciáról

A találkozó előkészítése 1996-ban indult, amikor már többszörösen felvetődött az igény arra, hogy a falusi színjátszással, a viszonylagos elszigeteltségben élő csoportokkal foglalkozunk, bemutatkozási lehetőséget biztosítsunk számukra.

A pályázatot – ily módon kezdeményezőként fellépve – az egri Megyei Művelődési Központ nyújtotta be, először a Nemzeti Kulturális Alaphoz, majd a Művészeti és Szabadművelődési Alapítványhoz. A találkozó tervét a Magyar Művelődési Intézet bővítette egy – a falusi színjátszás kérdésével foglalkozó – konferencia gondolatával, tervével is. E célból munkatervünkben a Minisztériumtól kértünk céltámogatást, amit el is nyertünk. Az egri Megyei Művelődési Központ munkatársa, Nyese Ildikó – aki remekül szervezte meg a feladatokat, és hasznosította a kapott információkat – tartotta kézben az ügyet. Tevékenyen bekapcsolódott a szervezési-előkészítői munkába a Szabad Színjátszásért Egyesület, a konferencián pedig képviseltette magát a Magyar Színjátékos Szövetség is.

Az adácsiakban – elsősorban a helyben működő Veritas Színpad vezetőjében, aki egyben a Művelődési Ház igazgatója

is: Szekeres János személyében, valamint a csoport tagjaiban – segítőkész és gondos vendéglátókat találtunk.

Úgy vélem, a szervezői oldal összefogása jól előkészítette a rendezvény sikerességét.

A gondos szervezésnek köszönhető az is, hogy ismeretlenebb csoportok is felbukkantak.

Az 1997. évi konferencián elhangzottakról:

Heleszta Sándor, a Magyar Művelődési Intézet Vizuális és Előadóművészeti Főosztályának akkori vezetője a következőket mondotta bevezetőjében:

„... Négy szót mondanék és indoklom, hogy miért, mit értek rajta: identitás, empátia, kommunikáció, közös érdek.

Mint néprajzos, kultúrát kutató, irodalom tanár, művészetpszichológiával foglalkozó ember úgy látom, hogy a színház és a színjáték mindig akkor volt fontos egy társadalomban, és akkor élt igazán, ha identitásokról tudott beszélni. Akár természeti népeknél, akár a görög színházban, akár Shakespeare Globe Színházában, vagy Schiller Ármány és szerelem című művében, de korunk Godot-ra váró emberénél is a színház akkor volt igazán jó, hogyha tágabb vagy szűkebb közösségek, csoportok, társadalmak sorskérdéseiről beszélt. Ez a témaválasztás problémája. Engem nagyon érdekel, hogy az itt fellépők milyen szűkebb vagy tágabb társadalmi csoportok milyen sorskérdését érintik.

A másik az empátia, amin azt értem, hogy tudjuk és valljuk: a művészet az, ami leginkább betekintést enged a másba, a másik ember, a vetélkedő, kooperáló, az együttérző, együttszemlélő, a gazember vagy a hős lelkivilágába. És azt hiszem, Vekerdi Lászlónak igaza volt, amikor azt mondta – pár évtizeddel ezelőtt –, hogy korunkban fontossá válik a művészet, mert a sokféleség, a megosztottság idején talán tud mondani nekünk valamit a máságról, a másik emberről, a másik érzelmeiről, gondolatairól, másféle érzelmekről, gondolatokról. A társadalomban ma a népességnek igen nagy arányú az a része, amelyik már nem tud a saját közvetlen élethelyzete és tapasztalatai, szocializációja által eligazodni a világban. Szüksége van arra, hogy más forrásokból is magatartásmintákat lásson, következményekkel együtt. Azt gondolom, ez elég racionalis hipotézis. Hogy ez az arány változik-e vagy sem és merrefelé, én igen is úgy gondolom, hogy ebben nagyon fontos szerepe van a művészetnek, ezen belül a színjátszásnak, a falusi színjátszásnak. Az a kérdés, milyen figurákat, milyen karaktereket választanak, mutatnak be, s ez a témaválasztással is összefügg.

Kommunikáció. Ebben a körben sokan kedvelik, én magam is szeretem John Steinbeck írásait, könyveit, tanulmányait. Olyan jelenségekre kérdez rá, hogy vajon igaz-e, hogy széles társadalmi rétegek, és mi mindnyájan, távolabb kerülünk a szótól. Az az érzésem, hogy a kommunikáció minden szegmensében igen nagy változások vannak, nem csak a verbálisban. Intonálni sem tudunk már olyan széles skálán; a mimikánk, gesztusaink is átalakulnak. Márpedig a színjáték keményen kommunikáció, nem csak színpadon egymással, hanem a közönséggel is. S engem nagyon is érdekel, hogy milyen gazdagon, milyen skálán, milyen eszközökkel teszik ezt a színjátékok.

Közös érdek. Mérei tanár úrra hivatkozva azt mondom, nagyon fontos. Hipotézisként. Ugyanis akik csinálják a színjátékokat, azoknak közös élmény. De azoknak is, akik a közönség soraiban ülnek. Em-

beri kapcsolatokat tartó és megtartó közös élmény. Ennek az élménynek a megszerzése, ez a közös érdek. S függ attól, hogy kik, hányan ülnek ott a nézőtéren. Hogy milyen témáról, milyen figurák, milyen kommunikációs szinten beszélnek. Közös érdek, hogy ez mindenkit érdekeljen. Közös érdekünk, hogy beszélni, kommunikálni tudjunk minél szélesebb közönséggel közös dolgainkról. Nincs, és talán nem is lehet a személyes kapcsolatok megteremtésén és azok megtartásán kívül nagyobb, valóságosabb érdeke egy közösségnek."

A bevezető eszmefuttatás után a jelenlévők saját gondolataikat megosztásával szoltak hozzá a kérdésfelvetéshez.

A határainkon túlról érkezettek szerint odaát egy kicsivel talán kedvezőbb és rosszabb is a helyzet, mint idehaza. Kedvezőbb, mert ott, az elszigeteltségben, a magyarság megtartásának eszköze is a színjátszás, olyan találkozási pont, amit épp a közös nyelv védelme hevít fel, ugyanakkor rosszabb is, hiszen még kevesebb bemutatkozási lehetőségük van – és a rendezők eszköztárára sem tudott igazán megújulni az elmúlt évek során. Kevés a szakirodalom, kevés a kapcsolat, kevés a kitekintési lehetőség. Miközben idehaza többen egyesületi formákba tömörülve keresnek új utakat, kint egyesületi formákon belüli harcokról is gyakorta esik szó. Ezeket a gondolatokat elsőként **Forrai Tibor** – aki Erdélyből (Homoródszentpál) érkezett és a Jászó Társaságot képviselte – vetette fel, ám hamarosan szinte mindenki csatlakozott hozzá. Szavaiából kivehető volt, hogy az erdélyi amatőr színjátszásban igen termékenyítőleg hatott a zsámbéki rendezőtáborok megléte. Eljutni Zsámbékra is nagy szó, de első-sorban a képzés (lenne) nagyon fontos. Erdélyben több fesztivált is szerveznek, ám mivel anyagi segítség kevés adatik, a csoportok nehezen jutnak el ezekre. Sok faluban csak a munkára kihasználhatatlan téli időszakokban foglalkoznak színjátszással, ezek a csoportok a mozgalom számára alig ismertek.

Berta Ferenc, aki a Vajdaságból (Kisoroszi) jött, az ottani Magyar Művelődési Szövetséget képviselte. 250–300 ezer magyar él a Vajdaságban, együtt 120 ezren, a többiek szórványosan. Magyarságtudatuk megtartásához elengedhetetlen a közösségek megléte, a művelődési házakban működő csoportok, összejöveteli lehetőségek, hiszen iskoláik, saját papjaik nincsenek már. Itt az identitástudat egyik fontos eszköze a színház. Kisorosziiban 1996-ban indult a Vajdasági Amatőr Színjátszók Találkozója – éppen ennek az identitástudatnak a jegyében.

A határon túlról érkezettek beszámolóit **Dusza István** (Pozsony, Új Szó Szerkesztősége) folytatta. Elmondta, hogy Szlovákiában kettőséggel jellemzi az amatőr színjátszást, mind a magyar, mind a szlovák színjátszás helyzete rányomja a bélyegét. Ismertette a szlovák amatőr színjátszás rendszerét: A, B, C kategóriákban versenyeztetik a csoportokat. A „C” a kezdők és az állandósult falusi színjátszók kategóriája, a „B” a nagyobb amatőröké. Saját versenyek vannak évente, s a legjobbak eljutnak a szlovák Színházi Aratás Szemlére. A falusiak nem jelentkeznek ilyen versenyekre, félnek a megmérettetéstől, a zsúritól. A harmadik részt a félprofizintet elérni akaró alternatívok jelentik.

A magyarországi és határainkon túli helyzetet **Nagy András László** (Szabad Színjátszásért Egyesület) gondolatai kapcsolták egybe. Elmondta, hogy éppen azért született meg a zsámbéki találkozó ötlete, hogy teret adjon a Kazincbarcikáról és Balassagyarmatról kiszorult határon túli színjátszók számára. Igen ám, csak hogy megteremtésével egyidőben kiszorultak onnan a hazaiak, s ez vetette fel annak szükségességét, hogy új szisztémát kellene alkalmazni. Így alakult ki a Műhelytalálkozó és Adács szükségességének terve. Nagy András László szerint

alkalmat kell teremteni a találkozásokra, hiszen sokat tanulhatunk a határon túliaktól. Mi például csak most kezdünk szembeülni azokkal a gondokkal, hogy nem tudunk kultúrát vásárolni. Tehát vagy lemondunk róla, vagy beérjük a készen kapott konzervkultúrával (tévé) – vagy saját magunk teremtjük meg azt.

Solténszky Tibor, a Magyar Színjátékos Szövetség elnöke érdeklődött afelől, hogy ma, a század végén, hogyan és miért jön létre egy falusi színjátszó csoport. Kis közösségben élő emberek döntenek úgy, hogy színházat csinálnak. De hogyan „termelődik ki” az az ember, aki felvállalja, végigviszi az ügyet, vállalja egy csoport vezetését? Azt, hogy hogyan hat vissza a megalakult és működő csoport a falu közösségére, általában tudjuk; erősítő, megtartó, emberformáló erővel hat – de hogy hogyan jön létre, azzal ritkán találkozunk.

Mucza Endre, a nagykátai Színjátszó Egyesülettől, mintegy a kérdésre válaszolva elmondta, hogy náluk Gulyás István személye hozta létre és össze a csoportot, az ő lelkesedése vitte magával a Társulatot. Mikor meghalt, a folyamat megtorpant. A művelődési ház sem segíti már úgy őket, probléma a darabválasztás, a rendező-hiány. Igyekeznek tehát kinevelni maguk közül rendezőket, erre jó alkalomnak látszik a Pest-megyei rendezői tábor.

Nagy Gábor, a Sitkei Színkör vezetője az egyik legfontosabb kérdést vetette fel. Mi legyen egy csoport működésének célja; a színházcsinálás vagy a közösségformálás? Az ő csoportjára döntő hatással volt, hogy találkoztak Soltis Lajossal. A vele való munka igényesebbé tette őket. Így aztán döntés elé kerültek; maradjon-e a nagy létszámú társulat, három tagozattal, vagy legyen egy kisebb létszámú csoport, akivel csak színházat csinálnak. A nagy létszámú csoport működéséhez egyébként pályázatokon szerzik be a pénzt, és a Művelődési Ház biztosítja a működés hátterét.

Solténszky Tibor szerint a probléma nem csupán az amatőr csoportoknál jelentkezik. A profikra is jellemző, hogy társulatok esnek szét, összeállnak színészek egy-egy darabra. Valószínű, hogy egy mobilabb színházi rendszer kialakulásának tanúi vagyunk.

A megbeszéléshez több kisebb település, iskola színjátszó csoportjainak vezetői is hozzászóltak. Teljes általánosságban azt panaszolták, hogy kevés a támogatás, az sem kiszámítható előre. Sok helyütt megszűnt a művelődési ház nyújtotta ingyen próbalehetőség, az önkormányzat sem tud segíteni. Problémát okoz a darabválasztás, holott az iskolától a nyugdíjas csoportokig igen fontos erőt jelent a színjátszás; összekovácsolja a közösséget és rejtett képességeket hoz felszínre. Ezekre a problémákra jómagam (T. Zs.) vettem fel – felsorolás szinten –, hogy régebben hányféle kiadvány segítette az amatőr színjátszók, rendezők munkáját. Ezek felújítása, ideológiai frissítése szükséges ugyan, de igazán nagy segítséget nyújtanának. A felvetett gondolatra szinte mindenki reagált, de Solténszky Tibor kérdésére, miszerint volna-e elég nagy kereslet, s el tudnánk-e tartani ilyesfajta könyvkiadást, bizonytalan válaszok születtek.

Gáspár Imre, Gyöngyöshalászi művelődési házában és színjátszó csoportjának vezetője, mintegy csatlakozva elmondta, hogy legalább egy bibliográfiát kéne közreadni az ajánlott darabokról. Aggódott, hogy változik a jogdíjak kérdése, mert akkor egyes kiscsoportok tönkre mennek. Művelődési házukba színházat hívni nincs pénzük, s nekik is – a csoportnak – kábé kell csinálniuk, mert csak arra jön be a közönség.

A darabválasztás nehézségeire utalva Heleszta Sándor kifejtette, hogy ma igen nehéz a helyzet, mert mit kéne kiadni? Ré-

gen könnyű volt sorozatokat szerkeszteni. Ma a darabválasztás összefügg a társulat összetételével, ráadásul amit az egyik csoport el tud játszani, a másiknak nem megfelelő. A társulatok témaválasztása is érdekes. Miért pont azt választották? És nagyon valószínű, hogy a társadalmi problémák is éreztetik hatásukat.

Nagy András László remek ötlete volt, hogy a társulatok adják le, milyen bemutatóik voltak, azok rövid leírásával. Pár év alatt óriási anyag gyűltne így össze, amit haszonnal lehetne forgatni.

Lengyel Pál szerint, aki végighallgatta a beszélgetést és látta az előadásokat, „megállt az idő”. Már az ötvenes években is ilyen darabokat látott. Szükségesnek érzi, hogy visszacsatolást kapjanak, hogy szakemberekkel segítsék a fejlődést. Például a dramaturg hallgatók bevonásával, akiknek gyakorlati munkájuk alig van – ez komoly színvonalbeli változást jelenthetne az együttreszerek produkcióiban.

Ezután újabb komoly kérdés került terítékre, a minősítések kérdése. Soltész Tibor elmondta, hogy bár több ellenvetés is felmerült, úgy tűnik, a csoportok maguk igénylik a minősítés rendszerének visszaállítását. Közvetették a feltételeket és Mosonmagyaróvárott tartják a „főpróbát”. Felvetette ugyanakkor, hogy külön legyenek-e falusi és városi minősítések?

Lengyel Pál szerint úgy jó a rendszer, ha mindenki kaphat valamilyen minősítést, tehát külön mérik a teljesítményeket. Kiemelten támogatná a gyerekszínházakat, és ismét említette a szakmai segítségnyújtás szükségességét.

Zalatnay Edith, a SzSzE titkára felvetette, hogy ha a falusiakat és a városi amatőröket külön mérjük, mi lesz az olyan, se-hova-be nem sorolhatókkal, mint pl. a Kerekasztal Társaság?

A beszélgetésnek mintegy záróakkordjaként Soltész Tibor egy olyan elismerésnek a kialakításáról, illetve kialakításának tervéről beszélt, ami az amatőr színjátszásban betöltött szerepéért, munkásságáért adományozható a kítettetettnek, s a népművelésért adható díjak között van. Cím, pénz, országos elismerés – ám még támogatókat kell keresni.

Heleszta Sándor szerint a díjátadást gálaműsorral lehetne egybekötni, s hogy erre már tervezet is készült, amire a Minisztériumban rábólintottak. Reméli, hogy ebből lesz is valami.

Visszapillantva a konferenciára:

Mik voltak tehát az általános gondok?

– kellene a megmérettetési és találkozási lehetőségek

– óriási hiány van a képzések terén, ugyanakkor nagy az ellentmondás is; hiszen a képzések valós költségeit kevesen tudnák állni

– kevés a szakember (amatőr rendező), s a színjátszók képzése is hiányzik, tehát a színházi minőség még nem elég kiegyensúlyozott

– egyre több helyen nincs igazán lehetőség próbálni, játszani, megszűntek a támogatás-fenntartás régi formái, az újak megszerzéséhez nem rendelkeznek elég ismerettel (pályázatok, szponzor-keresés...)

– fentiekből következik, hogy a falusi csoportok nagy része bizonytalan vezetéssel és bizonytalan körülmények között dolgozik

– szükség volna kiadványokra; elméleti és gyakorlati útmutatókra, szövegkönyvekre

Az előadásokról:

A találkozón végül 9 csoport képviseltette magát. Erősen érződött a bemutatott művek alapján is, hogy a játszóknak a magukra-hagyatottság állapotában vannak. Rengeteg jószándékú kísérlet és erős akarás van az előadások mögött, csak hogy ez

gyakorta nem találkozik össze a színházi alapismeretekkel, rossz a darabválasztás, nem mérik fel a játszóknak tudását és képességeit. Hiányzik, ha úgy tetszik a dramaturgiai háttér, a rendezői koncepció, a jelmez- és díszlettervező szeme. Sok hibát lehetne tehát felróni, mégis azt mondom, hogy előremutató esemény részesei voltunk. Azok a csoportok ugyanis, amelyek szükségét érzik a megmérettetésnek, önmaguk megmutatásának – ki akarnak lépni a szűkös keretek közül, és gondolom, fejlődésre is készek. Tapasztalatokat kell gyűjteniük, tanácsokat kellene kapniuk, hogy fejlődjenek és erősödjenek. Útmutatásokra van szükség – ezt megerősítették a konferencián elhangzottak is, darabválasztási tanácsoktól a csoportépítési technikákig. Ugyanakkor figyelembe kell vennünk azt a nem elhanyagolható tény, miszerint ezek a csoportok erős közösségformáló erőt képeznek a falu életében, valós kohéziót, amelyek komoly hatással bírnak a falu életének számos területére.

A bemutatókat egyértelműen a népszínművek, rövid, mulatságos jelenetek és a zenés műfaj felé hajlás jellemezte – miközben az énektudás és a járulékos technika elmaradt a kívánalmaktól. Érdekes volt megfigyelni, hogy a happy end iránti igény igen erős, a boldog vég szinte elmaradhatatlan volt a darabokban. Még a konfliktusokban sűrű darabok is (Gárdonyi: A bor vagy Móricz: Sári bíró c. darabjára gondolok) legömbölyített formát mutattak – azaz az ellentétek csiszoltan jelentkeztek bennük. Bizton mutatja ez is a mese iránti vágyat, a mindennapoktól való elfordulás szándékát is. Hogy ez mennyire jó tendencia, az külön vizsgálódás tárgya lehetne.

A fellépő csoportok és műsoruk:

Adács, Zéta Kulturális Egyesület Színjátszó Csoport; Mágnás Miska

Rccsk, Rákóczi Nyugdíjas Klub Színjátszói; A kérő (népi játék)

Nagykátai Színjátszó Egyesület; Móricz: Sári bíró Gyöngyös, Stúdió, vagy amit akartok... ; Egyszer egy cigánylány (mesemusical)

Nagykörű, Cseresznyevirág; Móricz: Zördög Jánossomorjai Amatőr Színház; A kölcsönkért unoka (zenés játék)

Sitkei Színkör; Gárdonyi: A bor Tizsaszentimre, Nyugdíjas Egyesület; Karnyóné Héreg, Színjátszó Csoport; Móricz: Sátán

Az előadások után és vasárnap délelőtt volt alkalmuk a zsűroroknak tapasztalataikat, benyomásaikat megosztani a csoportokkal. Izgalmas munka-periódus indult el, s tudunk néhány folytatásról, vagyis arról, hogy a mentorként rendelt szakembert meghívták segíteni.

Összegezve, úgy vélem, hogy a találkozó sikeres volt. A résztvevők nem csupán élményhez jutottak – közös játék és közös étkézések, az egymás előadásait nagy figyelemmel kísérő áhítat, a közös dolgokat előhozó konferencia –, de igazi, régi fesztivál-hangulatot is élvezhettek, majdhogynem lakodalmi vigasságba torkolló, baráti találkozásuk alkalmával.

II. Még kivonatossabb emlékeztető az 1998. évi konferenciáról és találkozókról

Bajban lennék, ha bővebben kellene kifejtenem, miről is volt szó az 1998-as megbeszéléseken. Mert hogy ugyanarról, mint 1997-ben. Még a Műhelyfesztivál sikertörténetének változása sem sikeredett, noha hasznosságához aligha férhet kétség, mégis, alig jött össze a megfelelő számú csapat, hogy dol-

gozzanak. Mi lehet az oka? Rossz az időpont, vagy nem akarnak szembesülni hibáikkal a csoportok?

Ahogy összegeztük problémáinkat, gondjainkat, végig azon gondolkodtam, hogy ment-e a világ előbbre? Történt-e valami, ami igazolta reményeinket, vagy amit meg tudtunk valósítani?

Bevallom, hogy ez is, az is töredékes élményem. A dologhoz hozzájárul, hogy időközben elvesztettük Uray Györgyöt, a Szabad Színjátzsásért Egyesület elnökét, aki kegyetlen és súlyos betegsége miatt távozott körünkől és Heleszra Sándort is, aki önként lépett ki ebből a világból. Nem csupán az ő távozásuk, de az amatőr színjátzsás nagy alakjainak, Paál Isti rendezőnek és Gaál Erzi színész-rendezőnek távozta is sokunkat megrázott.

No, de legyünk pozitívak. Igen, persze voltak előrelépések, hiszen például létrejött a Sitkei Színkör kezdeményezte rendezői tábor, ahol a hazai képzés hiányosságain, gondjain kívántak enyhíteni. Az ott végzett munka bizonyára sokak számára marad emlékezetes, és ha minden igaz, idén újra indul a háromévesre tervezett képzési ciklus, mintegy előjátéknak, előtanulmánynak tekintve a tavalyi nyarat. Tovább folytatódott a Pest megyei keretben zajló rendezőképzés is, amely a zamárdi nyári táborban kapott „koronát”, és igen hasznos tevékenység folyt a második alkalommal megrendezett Műhelyfesztiválon is. (Az előzőekben emlegetett hiányosságok ellenére is.)

Ez utóbbi idejé termése, ha lehet még érdekesebb, mint az előző. Sikertől új mentorokat is bevonni a munkába, ami egyrészt azért szerencsés, mert tovább bővíti-színesíti az amatőrökkel foglalkozó szakemberek gárdáját, másrészt, mert presztízsrésztéke van annak, hogy egyre több csoportról hallani profiberkekben is. (Itt jegyzem meg, hogy a Szabad Színjátzsásért Egyesület igen sokat tett – a Magyar Színjátékos Szövetséggel szorososan karöltve – azért, hogy elmosódjon az az ellentét, omoljék az a fal, ami elválasztja az amatőröket a profiktól.)

A Színfolt néhány alkalommal – csak időhiány ne volna mindig! – közölt, ajánlott darabokat, igaz, a beérkezett kéréseket csak nem túl jól fénymászolt formában lehetett kielégíteni. Sajnos, azt is le kellett írunk, hogy még ez is pénzbe kerül, hiszen időnként több szövegtöredéket is kértek egyszerre. (Nagy baj az, hogy „látatlanban”, így aztán még az sem biztos, hogy megfelelő lett a csoportnak.)

Lezajlott a mosonmagyaróvári minősítő fesztivál is. Feszestempójú – és a jelenlévő szakemberek szerint – meglepően jó felhozatalú találkozó volt. Nagy kár, hogy nem követte ezt a fesztivált más régiók hasonló rendezvénye.

Mi nem történt meg? Nem sikerült semmiféle új szövegtöredéket vagy kész bibliográfiát kiadni. Ellenben a Játékosban írtunk mindkét Falusi Színjátzsás Találkozóról, s remélhetőleg a többi szám is tanulságos lehet azok számára, akik forgatják a lapot. (Ha valaki nem tudná, a MSzSZ és a SzSzE közös lapjáról van szó.) Nem tudtuk „kiverekedni” azt a bizonyos kitüntetést, bár – ez is valami – legalább Máté Lajos, akinek sokat köszönhet az amatőr színjátzsás, megkapta a Népművelésért díjat. Bizom benne, hogy azért nem mondtunk le a közösségi színjátzsás nagyjainak adható kitüntetés kivívásáról sem. Nem tudtunk előrelépni a képzés ügyében sem – bár sok, nem elsősorban a falusi színjátzsásokat, de a pedagógusok képzését érintő lépést sikerrel megtettünk. (Itt elsősorban a MMI akkreditációra benyújtott tanfolyamai érdemelnek említést, és remény van rá, hogy az Országos Képzési Jegyzékbe is bekerül hamarosan egy hároméves képzés, amely lehetővé tenné képzett amatőr színjátzsás-rendezők, csoportvezetők munkájának hivatalos elismertetését.)

Ezekből a beszámolókból, problémafelvetésekből állt össze az 1998. évi megbeszélésünk.

Milyen tanulságokat vontunk le az első találkozókból?

– Felmérhető lett, mit játszik általában a falusi csoport és miért.

Elsősorban azt, amihez hozzájut – ha az vidám, mulattató, előreláthatóan közönségcsalogató vagy legalább a csoport egy tagjának „jutalomjátékot” biztosít. Mik ezek? Jó esetben Móricz egyfelvonásosok, amelyeket legtöbbször viszonylag jó ízléssel, egyszerűen alkalmaznak színre, hiszen a nyelvezete, a környezet leírásai mind-mind igen egyértelműen törekednek a tisztaságra. Ezeket nehéz elrontani, ha a helyzeteket, viszonyokat tisztázzák a játzsók. A humorát meglelni már nem mindig sikerül, de kezdő csoportoknál mégis igen gyorsan hozhat sikert, hiszen a játzsóktól az őszinteségen túl ritkán követel meg színpadi rutint.

Másodsorú vígjátékokat, amelyek olykor valódi szalonvígjátékok, s akkor, rendezői jó ízlés, jó szereposztás esetén működőképes és főként sikeres előadások születhetnek. Máskor e vígjátékok – s ez látható nagy részben – fércművek. Ez utóbbiak humora igen sekélyes, cselekményük bár látszólag bonyolult, alig van, legtöbbször semmiféle valódi tartalmat nem hordoznak. S hogy mégis miért játsszák? Mint már említettem, mert valahogy hozzájutnak a szövegtöredékhez, s mert egy vagy több szereplő úgy véli, jó figurát alakíthat benne. Itt már – színházesztetikai szempontból – óriási tévedések kerülnek be a játékba, a rendező többnyire nem képes kitölteni a szerző által hiányosan hagyott pontokat, s a játékosok sem tudnak életet lehelni az élettelen figurákba. Mit tehetnek hát, a ripacséria ismert eszközeihez, harsánysághoz stb. nyúlnak, jobb esetben kedves-idétlen bohóckodáshoz. Valószínű, hogy a csoport életében és a közönség előtt ezek is sikeres vállalkozások, ám túlnyomórészt jobbra érdemesebb színjátzsókat kár erre a sorsra kárhoznatni.

A harmadik ismert választás az operett vagy a zenés játék. Itt is két variáció ismert általam. Az egyikben olyan csoportok vállalkoznak e feladatra, akiknek tisztességteljes múltjuk, kialakult színpadi rutinjuk van, bírnak némi színházismerettel. Itt többnyire fellelhetőek egyéni erények, színészi kvalitások, s legtöbbször elfogadható szinten jelenik meg ének- és táncudás (egyenletesnek ez sem mondható!). Ha a rendező ismeri a csoportját, akkor egészen jóízű dolgok kikerekedhetnek belőle. A másik esetben a valami nagyot alkotás vágya vonzza a rendezőt-színészt egyaránt. Ekkor van az – talán ez is a külső szem hiánya! –, hogy minimális ének- és táncudás, hiányos színpadismeret, kellő színészi eszközök birtoklása nélkül vágnak bele egy operettbe, s ilyenkor elkerülhetetlen a kudarccsal. Legalábbis a zsűri szemszögéből nézve.

Nagyon ritkán nyúlnak vásári komédiákhoz, vagy nagyobb lélegzetű, tiszta, jó népszínműhöz – erre egy remek példát látunk, a Sitkei Színkört. Az 1998-as találkozó felbukkant olyan összeállítás is, amely Rejtő Jenő humorán alapul – az ő szösszeneteiből, jeleneteiből állítottak össze nagy sikerű műsort a hajdúböszörményiek.

– Mit nem játszik a falusi csoport?

Nem játszanak társadalmi kérdéseket boncolgató darabokat – vagy csak a múltba vetíthető problémákról szólnak – bár itt az 1998-as találkozó hozott meglepetést, a határon túli kisoroszi csoport nagyon is élő társadalmi kérdést boncolgatott! –, nem játszanak a világirodalom klasszikusaitól (Molière-t sem!), nem játszanak tragédiákat. Nem játszanak mai tárgyú darabokat (az

említett kisoroszi Fatányér is csak aktuális, de a század elején íródott!). Egyáltalán – távol tartják magukat az aktualitásoktól, a valós problémák felmutatásától.

– Mi a legérdekesebb a különféle produkciókban, a csoport munkájában?

Számomra az, hogy igen nagy helyi értékkel bírnak. Ha egy falu közössége elismeri, szereti x.y.-t, a rendezőt, vagy az egyik szereplőt, szinte mindegy, hogy mit játszanak, a siker majdnem bizonyos. Minél nagyobb a falat, annál nagyobb az elismerés. Minél jobban hasonlít a szerepformálás a tévében látott mintákra, annál nagyobb színésznek tartják a játszókat. Itt és ekkor bizonytalanodik el az ítézés; van-e joga beleszólni a dolgokba, akármilyen jobbító szándékkal teszi is azt? Lehet-e a semmiből valami, érdemes-e nyesegetni a fejünkre nőtt fa árnyékát? Ragaszkodjunk-e valamiféle minimum-képességhez (már a szó sem igazán jó), vagy hadd menjen minden a maga útján? Igen ám, de ne feledkezzünk meg arról, hogy egy-egy lelkes dilettáns mekkora károkat tud okozni a nézők ízlésformálásában! (Ámbátor lehet-e még rontani a tévé által amúgy is megrontott nézői látásmódon?) Mennyi értéke, létjogosultsága van egy falusi csoport életében a színházesztétikának? Minőséget vagy közösséget kérünk számon? Feltehető-e így ez a kérdés egyáltalán?

Csupa dilemma.

Ráadásul a csoportok nagy része nem rendszeresen – mert nem tud rendszeresen – dolgozik, így műhelymunkáról sem igazán beszélhetünk. Még jó, ha a társulat állandó, tehát nem egy-egy előadásra állnak össze. Bár annak is megvan a maga utánozhatatlan bája és erre is akad példa, igaz, nem a találkozókön, hanem a közösségek életében, hogy maga a közösség áll össze és csinál meg egy darabot, amolyan régi műkedvelő módon. A boltos, az orvos, a postáskisasszony s a többiek – és majd mindig a művelődési ház vezetője vagy népművelője összefogásában – bemutatnak egy darabot, amire hónapokon át készülnek. Nagy élmény ez is. Az általunk ismert színjátszók egy kicsivel több igényrel, az állandó játésszám-megmutatkozás igényével dolgoznak. A fesztiválokön bemutatkozó csoportok nem egy, nem is két előadást tartanak, hanem megpróbálnak többet „eladni”, s ha lehetőségük van rá, akkor a lakóhelyük környékén is bemutatkoznak. Vagyis valóságos színházpótló, nem, inkább mondjuk azt, színházteremtő funkciót látnak el.

Ha visszautalhatok Heleszta Sándor 1997-es nyitó szavaira, társadalmi okai is vannak a választásnak. Ugyan ki az a falun élők nehéz helyzetében, aki komoly problémákat akar feszegetni, aki a hatvanas-hetvenes évek öntudatos világjobbító szándékával lépne fel. Még nagy színházaink, a „művészi színvonalat” képviselő fővárosban is, mást se tesznek, mint a közönség kegyeit keresve bugyuta vígjátékokkal próbálják becsalogtatni, az amúgy érdeklődését veszített, mert tévé-szappanoperákkal hűlyített nagydéműt. Miért kellene mást várni a falusi színjátszóktól?! Nem kell.

Játsszanak csak ők vidáman tovább, addig legalábbis, amíg a sok-sok küzdelmes munka mellett és után még van erejük más bőrébe bújni. Igen, legyen az blőd, kabarés, operett, mulatságos, akár rossz is. Csak a bennem bujkáló kisördög mondja, hogy akkor is legyen igényes darab, legyen jó szöveg, legyen jó szerep, legyen jó játék, legyen szépen hímzett az a falvédő, ha már odabiggyesztettük a falra: „Nekem olyan asszony kell, ha beteg is keljen fel...”

Az 1998-as fellépő csoportok és műsorok:

Adács, Zéta Kulturális Egyesület, Barabás Pál – Frenkó Zsolt: Egy szoknya – egy nadrág (zenés vígjáték)

Nagykátai Színjátszó Egyesület, Vörösmarty-Görgey: Handabasa, avagy a fátyol titka (zenés komédia) – BRONZ MINŐSÍTÉS

Tihanyi Felnőtt Színjátszók, Brandon–Aldobolyi–Szenes: Charley néje (zenés komédia)

Héregi Színjátszó Csoport: Móricz Zsigmond: Dupla pofon, A lélekvándorlás (jelenetek) EZÜST MINŐSÍTÉS

Galgahévíz, Citromszigeti Drom: Mezei László: Éjjeli zene (ballada)

Balotaszállási Színjátszók: Három jelenet (Tamási Áron, Magyar Tibor, Móricz Zsigmond)

Hajdúböszörmény, Kentaur Színpad: Rejtő Jenő: Villámtréfák – BRONZ MINŐSÍTÉS

Kisoroszi, Testvériség Egység Művelődési Egyesület (Vajdaság): Edmond Moritz: Fatányér (melodráma)

Az adácsi Országos Falusi Színjátszó Találkozókat vonzata

Több más találkozót is életre hívott a siker, így került példának okáért megrendezésre a Tiszaszentimrei Falusi Színjátszó Találkozó – folytatva, megelőlegezve Adácsot. Vagyis hagyományteremtő szándékkal ők is létrehoztaak egy találkozónyi lehetőséget, ugyanakkor – ha az időzítés kicsit összehangoltabb lesz, módot is nyújtanak arra, hogy az adácsi találkozóra előszűrhető legyen itt néhány produkció.

Arról persze beszélhetnénk, hogy kell-e előszűrni, kell-e egyáltalán szűrni. Nagy András László, akinél 1998-ban Uray György stafétabotja volt, a Szabad Színjátszásért Egyesületben a nyitottabb fesztiválok, találkozók felé menne, hiszen – és ebben tökéletesen igaza van – a játék és a találkozás a lényeges. Jöjjön mindenki, legyünk együtt. Csakhogy, mint minden találkozó, ez is pénzbe kerül. S az, hogy néhány csoport aktív, megpróbál mindenütt ott lenni, mások viszont csendben meghúzódnak, s talán értékes, ám szem elé nem kerülő produkciójukkal háttérben maradnak – szintén problematikus. Mert miféle elosztás az, amelyik egy csoportnak évente több kimozdulási, megmutatkozási lehetőséget is ad, másoknak viszont egyet sem? Mondhatnók, hogy piaci szemléletre van szükség itt is, s ha egy-egy csoport el tudja adni magát, ám legyen. Én kicsit jobban szeretném, ha a dolog úgy működne, hogy közös erővel felkutatónánk az értékes munkát végző csoportokat, segíteni próbálnánk nekik, és megmutatni őket egymásnak, s aktivizálnánk őket saját maguk számára is.

A találkozókot vetésforgóként kéne elképzelni, úgy, hogy sor kerülhessen mindenkire. Az is lehet, hogy ez a lehetőség nem Adácsra kell, hogy megvalósulhasson, hanem – talán – a Műhelytalálkozó, amely szintén alkalom lehet arra, hogy onnan „delegáljanak” valamely csoportot Adácsra. Nagy András László javaslatára felmerült az is, amihez már többen csatlakoztak is; hogy minden második évben a SzSzE magáéna vallja az adácsi találkozót, mint az Egyesület kiemelt fesztiválját, a köztes években pedig – a területi egyenletes elosztás végett – Sümeg lenne a helyszín. Jómagam az ötletet átgondolásra érdemesnek tartanám, ha elsorvasztódna ezáltal Adács.

A Műhelytalálkozót – amelyet a SzSzE hívott életre – remek dolognak tartom. Minden időnkénti nézeteltérés ellenére is hasznos, jóízű munkákat lehet itt végezni.

(Ha rajtam múlana több műhely-jellegű találkozót hoznék létre amatőr rendezők számára, ahol gyakorlati szempontú „tanácsadást” valósítanánk meg.) Mindenképpen szerencsés volna, ha ezekbe a műhelymunkákba be lehetne vonni határon túli rendezőket, csoportokat is. Csakhogy mindig a pénznél lyukadunk ki. Most, hogy a Nemzeti Kulturális Alap ölelő karjai is gyengülőknek látszanak, nem sok reményünk marad támogatások elnyerésére. Úgy tűnik, a helyi kultúra ügye csak azokat érdekli, akik csinálják. Illetve, odafigyelés még csak-csak van, valós segítség alig.

És akkor talán nem teszem fel a kérdést; csak hogy mi lesz egy szegény, elárvult színházzal, a közösséggel, az igazival? Hol marad itt a közösségben, közösségért létrejött műalkotás? Vagy annyira kifordult magából világunk, hogy elfelejtette valahai funkcióit a művészet is? Vagy csak a művészet fogalma alakul lassan át? Számos kérdés, amit feszegetésre érdemesnek vélek.

Gondoljuk át együtt, beszéljünk-írjunk dolgainkról, ne csupán a gyakorlati, de az elméleti – vagyis fölöttébb felesleges(?) részekről is.

Kérdések, amelyekre mindenképpen jó volna válaszokat nyerni, amelyekkel a további munkát, a fejlődést segíthetnénk:

Rendszerbe illeszthető-e a falusi színháztársulás?

Kell-e minősítés a falusiaknak? Milyen legyen?

Színházi minőséget vagy közösség-építést tűzzünk ki célként, tartunk elsődlegesnek?

Tájékoztatók – baráti alapon már szerveződnek, támogatni kellene a találkozásokat, összejöveteleket.

Mit nézzen, hogyan segítsen a zsűri? Ízléskorrekciókat hajtsunk-e végre? (Az ízlés igen egyéni dolog!)

Mit tehetünk a képzés és a kiadványozás ügyében?

Milyen segítséget igényelnek a csoportok maguk?

... s mindaz, ami még felmerülhet.

